Stenogramma
1998.gada 18. novembra sēde sākās pl. 12:00
sēde slēgta pl. sēdes ilgums minūtes

Latvijas Republikas 7. Saeimas rudens sesijas trešā (svinīgā) sēde 1998. gada 18. novembrī

Sēdi vada Latvijas Republikas 7. Saeimas priekšsēdētāja biedrs Indulis Bērziņš.

Satura rādītājs

Sēdes vadītājs. Cienījamie kolēģi, Saeimas svinīgo sēdi pasludinu par atklātu. Vārds tiek dots Saeimas priekšsēdētājam Jānim Straumem.

J.Straume (7. Saeimas priekšsēdētājs).

Augsti godātais Valsts prezidenta kungs! Godātais Ministru prezidenta kungs! Godātie deputāti! Godātie ekselences! Dāmas un kungi!

Ir atkal pienākusi diena, kad latviešu tauta atceras savas vēstures visnozīmīgāko brīdi - Latvijas valsts pasludināšanu - un godina tos, kuri pirms 80 gadiem izmantoja vēsturisko apstākļu sniegto iespēju un uzņēmās atbildību tiesiski formulēt tautas vairākuma gribu dzīvot savā neatkarīgā valstī, un pēc tam arī šo gribu spēja praktiski piepildīt. Tā brīža gaisotne pēc ilgajiem vēstures pāridarījumiem bija patiesi svinīga. Valsts proklamēšanas aktā Latvijas Demokrātu partijas priekšstāvis Golts to raksturoja šādi:

"Pienācis brīdis, kurā piepildās tas, ko nesen atpakaļ varējām iedomāties tikai kā tālu, nesasniedzamu sapni: latviešu tauta, kura daudz gadu simteņu bija spiesta dzīvot atkarībā no citu gribas, kurai nebija atļauta nekāda pašnoteikšanās, kurai pat par to domāt nebija ļauts, kura savā zemē varēja ieņemt ne otrās, bet gan trešās šķiras pilsoņu vietu, šodien nu reiz nostājas uz savām kājām, - tiek proklamēta apvienota, brīva un neatkarīga Latvija." (Citāta beigas.)

Bet 1918. gada 18. novembris bija tikai sākums. Brīvību vēl nācās izkarot smagās atbrīvošanās cīņās, valsti vajadzēja izveidot praktiski: bija jāatjauno karā izpostītā saimniecība, jāgādā par bēgļu atgriešanos dzimtenē, jāpaēdina tauta un jāsarīko demokrātiskas Satversmes sapulces vēlēšanas. Un visām pretvarām par spīti Latvijas valsts dibinātāji to spēja. Tāpēc viņu vārdi pelnījuši mūžīgu tautas piemiņu. Latvijas Tautas padomes un Pagaidu valdības locekļu ieguldījumu mūsu valsts tapšanā nav iespējams novērtēt par augstu - neatkarīgi no tā, ko mēs domājam par viena vai otra tā laika politiskā darbinieka rīcību vēlākos gados.

Ir taisnība vēsturnieku atziņai, ka Latvijas valsts, tāpat kā vairākas citas tolaik jaunās Eiropas valstis, dzima uz Pirmajā pasaules karā sagruvušo impēriju drupām. Un tomēr daudz ko tajā brīdī izšķīra tautas spēja politiski organizēties. Šodien, kad sabiedrībā tik ierasta un bieži vien arī pamatota ir politisko partiju kritika, būtu vietā atcerēties, ka tieši politiskās partijas bija tās, kas izveidoja Tautas padomi, kura proklamēja Latvijas valsti, un šajā izšķirīgajā brīdī ļoti nozīmīga bija divu tolaik ietekmīgāko spēku - Zemnieku savienības un sociāldemokrātu - spēja vienoties. Ne mazāk svarīga nozīme bija jaunās Latvijas veidotāju saprātīgai ārpolitiskai orientācijai un tam patiesi apbrīnojamam veikumam, ko vēl pirms Latvijas valsts proklamēšanas kā Latviešu pagaidu nacionālās padomes pārstāvis ārpolitikas laukā iespēja viens no visu laiku

talantīgākajiem Latvijas politiķiem Zigfrīds Meierovics, panākot, ka sabiedrotās valstis faktiski atzina Latviju laikā, kad pati Latvijas neatkarība vēl bija tikai iecere.

Atskatoties uz astoņdesmit gadiem, kas mūs šķir no 1918. gada 18. novembra, redzam, ka ir vieta ne tikai lepnumam par mūsu varonīgajiem brīvības cīnītājiem, par visu to milzīgo entuziasmu un patriotismu, kas raksturo mūsu tautu Latvijas valsts tapšanas laikā un tās pirmajā divdesmitgadē. Mēs esam spiesti vēl un vēlreiz atcerēties to postu, kuru Latvijai un latviešu tautai piecdesmit gadu garumā nodarīja okupācijas varas un no kura sekām mēs pilnībā neesam atbrīvojušies vēl joprojām. Mūsu pagātnē ir ne mazums kā tāda, ko nevar un nevarēs nedz aizmirst, nedz piedot. Un ir labi, ka pēdējos gados mēs par to runājam ne tikai savā starpā, bet mūsu valsts institūcijas ir sākušas par to atgādināt arī starptautiskajā arēnā.

6. Saeimas pieņemtā Deklarācija par Latvijas okupāciju ir iesniegta Apvienoto Nāciju Organizācijas dalībvalstu pārstāvjiem. Pēc Ministru prezidenta iniciatīvas Eiropas Parlamenta ēkā Briselē tika izveidota ekspozīcija, kas dokumentāri vēsta par Latvijas okupāciju un mūsu ceļu uz brīvību; arī Valsts prezidents no Apvienoto Nāciju Organizācijas tribīnes šoruden runāja par nepieciešamību izvērtēt totalitārā komunistiskā režīma noziegumus. Šāgada pavasara notikumi pierādīja, ka nepieciešams atkal un atkal ārpus Latvijas skaidrot patiesību par latviešu karavīra vietu un lomu abās frontes pusēs Otrā pasaules kara laikā. Šis izskaidrošanas darbs jāturpina arī 7. Saeimai, nākamajai valdībai un visam ārpolitiskajam dienestam. Un neklausīsim tos, kuri mūs aicina pārvilkt svītru pagātnei un negremdēties atmiņās. Pats galvenais, kādēļ šis darbs nepieciešams, ir tas, ka bez Latvijas pagātnes izzināšanas nav iespējams izprast šodienas Latviju.

Mums arī pašiem un it īpaši jaunatnei ir dziļāk jāizzina valsts vēsture un jāgodā savu varoņu piemiņa. Te nevar būt dalījuma lielās un mazās lietās. Tāpēc vienlīdz priecē gan valsts jubilejas gadā iesāktā mūsu galvenā brīvības simbola - Brīvības pieminekļa - sakopšana un rekonstrukcija, gan šīs jubilejas priekšvakarā atklātais Uzvaras pieminekļis Cēsīs, kur 1919.gada jūnijā apvienoto latviešu un igauņu spēku uzvara pār landesvēru iezīmēja būtisku pagriezienu Latvijas atbrīvošanās cīņās. Latviskās domas un ideālu iedvesmotāji, sākot vēl no jaunlatviešu laikiem, mūsu brīvības celmlauži un brīvības karā kritušie ir tas garīgais pamats, kas arī mūsdienu atjaunotajā Latvijas valstī dod spēku un drosmi raudzīties nākotnē, izvirzīt sev lielus, grūti sasniedzamus mērķus un nenogrimt ikdienas darbos un sadzīves grūtībās.

Šajā nozīmīgajā svētku reizē nevar nepieminēt arī cilvēkus, kuri uzturēja Latvijas valsts ideju garajos okupācijas gados. Tiesiski valsts pēctecību nodrošināja Latvijas diplomātiskie darbinieki, sākot ar Kārli Zariņu un beidzot ar Anatolu Dinbergu, tajās ārvalstīs, kuras nekad nav atzinušas Latvijas iekļaušanos PSRS sastāvā. Bruņotas cīņas ceļā šo valsts ideju mēģināja iemiesot pēckara nacionālie partizāni, cerot uz Rietumu lielvalstu palīdzību. Tolaik diemžēl vēsturiskā situācija vairs nebija Latvijai labvēlīga un tautas drosmīgākajiem dēliem nācās mirt vai arī izbaudīt visas padomju koncentrācijas nometņu šausmas. Taču, neraugoties uz plaša mēroga represijām, kuru mērķis bija ne vien latviešu tautas dzīvā spēka iznīcināšana, bet arī dzimtenē palikušo iebiedēšana, Latvijā, tāpat kā citās PSRS okupētajās valstīs, ik pa laikam atradās cilvēki, kuri apdraudēja okupācijas režīmu vairs ne ar ieročiem, bet ar vārdu, ar centieniem iegūt un izplatīt patiesu informāciju, grāmatas, kuru saturs nesaskanēja ar visām padomju impērijā iekļautajām tautām uzspiesto staļinisko vēstures izpratni, vai gluži vienkārši ar to, ka nebaidījās paust saviem līdzcilvēkiem nacionāli patriotisko domu. Viņi bija tie, kuri ilgstošās, morāli notrulinošās padomju okupācijas apstākļos palīdzēja garīgi uzturēt un saglabāt tautā neatkarīgas valsts ideju. Gunārs Astra ir spilgtākais un plašāk pazīstamais no šiem cilvēkiem, bet nebūt ne vienīgais. Tā laika orveliski šausmīgo īstenību spilgti raksturo apstāklis, ka vairums šo cilvēku, kuri savu

dzimteni mīlēja vairāk par citiem, tika notiesāti pēc padomju Krimināl kodeksa panta par dzimtenes nodevību.

Godātie deputāti!

Aicinu šodien ar klusuma brīdi godināt ikvienu mūsu zemes patriotu, kas atdevis par Latviju visdārgāko - savu dzīvību. (Klusuma brīdis.) Paldies.

Latvija kā valsts šodien var atskatīties uz savas tiesiskās pastāvēšanas 80 gadiem. Taču faktiskais neatkarības laiks, kā mēs zinām, ir daudz īsāks. Varbūt arī tāpēc ik gadus 18.novembrī ne vien atskatāmies uz bijušo, bet domājam arī par darāmajiem darbiem, jo esam spiesti dzīvot un strādāt daudz intensīvāk, nekā tas notiek stabilajās, tā sauktajās vecajās demokrātiskajās valstīs. Arī šodien aktuāli skan pirmās neatkarības desmitgades noslēgumā toreizējā Saeimas priekšsēdētāja Paula Kalniņa teiktie vārdi, proti, jaunām valstīm bieži jāveic gadu desmitā tas, ko vecās veic gadu simtā.

Vēl īsāks ir mūsu parlamentārās darbības laiks. Latvijas Republikas Satversme reāli ir darbojusies nepilnus divpadsmit gadus pēc tās pieņemšanas un vēl piecus gadus pēc tās darbības atjaunošanas, sanākot 5. Saeimai. Un tomēr šī Satversme ir viena no Latvijas pamatvērtībām, kas raksturo ne tikai valsts tiesisko pēctecību, bet arī mūsu demokrātisko valsts iekārtu, optimālu varas, tiesību un pienākumu sadalījumu starp augstākajām valsts institūcijām. Pēc neatkarības atjaunošanas Satversme grozīta četras reizes. Tas ir daudz, ja ņem vērā, ka pirmskara periodā tika izdarīts tikai viens grozījums. Taču šie grozījumi ir veikti pārdomāti, ievērojot dzīves īstenības diktētās prasības un juridisko praksi vairumā mūsdienu pasaules demokrātisko valstu. Nozīmīgākie no šiem grozījumiem ir pēdējie - valsts valodas statusa noteikšana un cilvēka pamattiesību nodaļas iekļaušana Satversmē.

Tomēr, domājot par mūsu valsts turpmāko attīstību, nepieciešama ne vien politiskā, bet arī konstitucionālā stabilitāte. Valstīs, kurās demokrātija jau sen ir nostabilizējusies, pamatlikumus groza reti un tikai īpašas nepieciešamības gadījumos. Pēc šāda principa būtu jāvadās arī mums. Jāatceras, ka ne katra ierosme, lai cik pievilcīga tā pirmajā brīdī šķistu, var kalpot visas sabiedrības līdzsvarotai attīstībai, nevis tikai atsevišķu tās grupu interesēm.

Neapmierinātība ar sociāli ekonomiskajiem apstākļiem un atsevišķu politiķu darbību dažkārt izpaužas radikālās prasībās grozīt valsts tiesiskās iekārtas pamatprincipus. Taču minēto problēmu patiesās cēloņsakarības un to risinājumi parasti atrodami pavisam citos darbības virzienos un metodēs. Mūsu Satversmes pamati ir godam izturējuši laika pārbaudi, tie akcentē valsts tiesisko un politisko pārmantojamību un ir derīgi arī nākamajam gadsimtam.

Daudz esam diskutējuši par Latvijas sabiedrības turpmāko attīstību kopumā, arī saistībā ar okupācijas sekām, it īpaši ar vardarbīgi mainīto iedzīvotāju nacionālo sastāvu.

Viens no galvenajiem ilgstošu diskusiju objektiem gan valsts iekšienē, gan tās attiecībās ar dažādām starptautiskām organizācijām un ārvalstīm ir bijis Pilsonības likums. Saistībā ar to pirmo reizi visā valsts vēsturē ir notikusi tautas nobalsošana, kaut arī mēģinājumi to sarīkot bijuši vairāki. Šis fakts apliecina Latvijas demokrātijas augsto brieduma pakāpi. Tautas nobalsošanā Latvijas pilsoņu vairākums ir izrādījis milzīgu pretimnākšanu tiem cilvēkiem, kuri Latvijā ieradušies PSRS okupācijas varas īstenotā genocīda, kolonizācijas un rusifikācijas politikas rezultātā. Tāpēc šobrīd mums ir tiesības gaidīt, ka šie cilvēki neturpinās izvirzīt Latvijas valstij jaunas pretenzijas, bet gan, realizējot viņiem dotās tiesības un iespējas, darīs visu

nepieciešamo, sākot ar valsts valodas lietošanu, lai pilnvērtīgi iekļautos Latvijas dzīvē un atvieglotu, nevis apgrūtinātu tās turpmāko attīstību.

Par tautas nobalsošanas rezultātiem jārunā arī Latvijas ārpolitikas prioritāšu kontekstā. Var droši apgalvot, ka Amerikas Savienoto Valstu un Eiropas Savienības valstu aktīvi paustais viedoklis bija izšķirošs arguments daudziem pilsoņiem, pieņemot lēmumu tautas nobalsošanā. Tā rezultātā Latvijā šobrīd ir stājies spēkā viens no visliberālākajiem pilsonības likumiem visā Eiropā, īpaši tad, ja to samēro ar sarežģītajām pēcokupācijas realitātēm. Latvija ir saņēmusi apsveikumus no daudzām valstīm. Taču Latvijai tās nestabilajā ģeopolitiskās drošības situācijā nepietiek ar apsveikumiem. Latvija no Eiropas Savienības dalībvalstu vadītāju sanāksmes, kas notiks decembrī, gaida konkrētu lēmumu par termiņu, kad tā varēs pievienoties Eiropas Savienības kandidātvalstu pirmajai grupai, jo esam panākuši atbilstību visiem mums izvirzītajiem kritērijiem. Latvija vēlas sagaidīt konkrētu lēmumu arī no NATO dalībvalstu vadītāju sanāksmes nākamgad saistībā ar šīs organizācijas paplašināšanos.

Katras valsts, ikviena parlamenta un valdības augstākais pienākums ir gādāt par pilsoņu drošību un labklājību. Domājams, to neapšauba neviena no 7. Saeimā ievēlētajām politiskajām partijām. Bet vienīgais veids, kā to panākt, ir veiksmīgi turpināt to samērā straujo ekonomisko attīstību, kas aizsākās iepriekšējā parlamenta darbības laikā. Bez sabalansēta budžeta, stingras monetārās un fiskālās politikas, ārvalstu ieguldījumiem, uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides tautas labklājība nepieaugs. Viena lieta ir izvirzīt prasības par algu un pensiju palielināšanu bez saskaņošanas ar valsts ekonomiskajām iespējām, bet pavisam kas cits - veidot tādu politisko un tiesisko vidi, kas veicina ekonomisko aktivitāti un kopprodukta pieaugumu. Sadalīt un iztērēt varam tikai to, ko esam nopelnījuši, - šai atziņai būtu jākļūst par ekonomiskās politikas aksiomu.

Sarežģītajā situācijā, kas mūsu valstī veidojas Krievijā notiekošo sociāli ekonomisko procesu ietekmē, ļoti svarīgi ir saglabāt pēctecību valdības darbībā, lai nepakļautu valsts dzīvi nevajadzīgām svārstībām un riskam. Pašlaik valstī notiekošā darba vietu samazināšanās arī skaidri norāda, cik būtiski ir atbrīvoties no vienpusējas ekonomiskās atkarības, meklēt alternatīvus izejvielu avotus un tirgus. Dažu politisko un biznesa aprindu izvirzītā teorija, ka Latvijas saimnieciskās dzīves atveseļošanos varētu sekmēt orientācija uz Austrumu tirgu, ir likumsakarīgi sabrukusi.

Pati dzīve liek gan valstij, gan uzņēmējiem aktīvi meklēt citus risinājumus. Šajā ziņā viens no pirmajiem nozīmīgajiem mūsu parlamenta uzdevumiem ir ratificēt Latvijas iestāšanos Pasaules tirdzniecības organizācijā, ko panākusi pašreizējā valdība.

Šķiet, ka arī jaunās valdības prioritāte būs aktivizēt Latvijas ārējos ekonomiskos sakarus. Ja uzņēmēji pietiekami īsā laikā spēs veiksmīgi pārorientēties, Latvija būs sekmīgi pārvarējusi kaimiņvalsts krīzes ietekmi un kļūs ekonomiski vēl spēcīgāka nekā līdz šim.

Godātie deputāti!

Tieši 7.Saeima būs tā, ar kuru Latvija ieies 21.gadsimtā. No mums lielā mērā ir atkarīgs, kāda būs Latvijas valstiskā identitāte, cik droša un vienota jutīsies mūsu tauta, cik sekmīgi spēsim iekļauties pasaules attīstīto valstu politiskajā un ekonomiskajā apritē. Un šajā ceļā, arī savā ikdienas sarežģītajā likumdošanas darbā, neaizmirsīsim tos ideālus, kas savu piepildījumu rada latviešu tautas pašnoteikšanās tiesību aktā 1918. gada 18. novembrī.

Dievs, svētī Latviju! (Aplausi.)

(Skan himna.)

Saeimas svinīgo sēdi par godu Latvijas proklamēšanas 80. gadadienai pasludinu par slēgtu.

Redaktores: J.Kravale, L.Bumbura

Datoroperatore: M.Ceļmalniece

Korektores: D.Kraule, J.Kurzemniece, S.Stikute

SATURA RĀDĪTĀJS
7.Saeimas rudens sesijas
3. (svinīgā) sēde
1998.gada 18.novembrī

Saeimas priekšsēdētāja I.Straumes uzruna - 1.lpp.

Jānis Straume.